

УДК 342.95

O. Panasiuk

SOME ISSUES OF DETERMINING THE NATURE OF THE CIRCUMSTANCES THAT AGGRAVATE ADMINISTRATIVE LIABILITY

О. В. Панасюк

*кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри юридичних дисциплін
Харківський національний університет внутрішніх справ
м. Харків*

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ СУТНОСТІ ОБСТАВИН, ЩО ОБТЯЖУЮТЬ АДМІНІСТРАТИВНУ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ

Актуальність теми. Правопорушення є головними факторами дестабілізації суспільства, масштаби яких становлять реальну загрозу правопорядку і, в загалі, процесу функціонування і існування держави. На сьогодні відбувається інтенсивна криміналізація суспільства. Правопорушення є комплексною проблемою (кримінологічною, соціальною, психологічною, педагогічною), пов'язаною із формуванням життєвої позиції населення України. Адже протиправна поведінка має тенденцію до певних негативних змін, набуваючи більш активних проявів агресії, зухвалості, жорсткості та цинізму. У сучасному суспільстві поширюються нові види правопорушень і злочинів. До таких, зокрема, належать: вчинення домашнього насильства, насильства за ознакою статі, булінг (цькування) учасника освітнього процесу. Набрало жаклимих масштабів незаконне придбання, перевезення й торгівля наркотиками, контрабанда. Має наближення до екологічної катастрофи і може призвести до серйозних проблем у державі порушення вимог пожежної безпеки в лісах, самовільне випалювання рослинності або її залишків тощо. Все це потребує рішучих дій зі сторони влади, правоохоронних органів і приведення до ладу систему адміністративних стягнень, оскільки правопорушення завдає шкоду суспільству, а адміністративне стягнення за нього несуттєве і тим самим створює систему безкарності. Важливе значення у вирішенні проблем щодо справедливості адміністративних стягнень посідають обставини, що обтяжують відповідальність, якими неможна нехтувати, а треба їх привести до можливості безпроблемного правозастосування.

Стан дослідження проблеми. Адміністративне законодавство визначило фактичні підстави застосування, систему адміністративних стягнень, передбачило загальні правила накладення адміністративних стягнень. Реформуванню, вдосконаленню адміністративних стягнень, загальним правилам накладання адміністративних стягнень присвячено дослідження таких вчених як: В. Авер'янова, І. Голосніченка, Є. Додіна, Л. Коваля, В. Колпакова, І. Куяна, Т. Коломoeць, А. Комзюка, Д. Лук'янця, Н. Хорощак та ін.

Акцентуємо увагу, що попри важливість обтяжуючих обставин при визначенні адміністративного покарання, їх вивченню в теорії адміністративного права не приділяється належна увага. Н.А. Сторчак відзначає, що обтяжуючі та пом'якшуючі обставини доповнюють ступінь тяжкості правопорушення та особу винного як критерії, що індивідуалізують призначення покарання [1, с. 366]. Шестак Л.В. говорить про те, що законодавець врахував диференційованість психіки кожної конкретної особи і тому передбачив на законодавчому рівні визначену сукупність обставин, що можуть впливати на вид і міру покарання. У теорії та практиці адміністративного права їх поділяють на дві групи: обставини, що пом'якшують та обтяжують покарання [2, с. 318].

Мета і завдання дослідження. Метою статті є наукове обґрунтування шляхів вирішення проблем у сфері правозастосування обставин, що обтяжують адміністративну відповідальність. Вона конкретизується в таких **завданнях**: проаналізувати всі обставини, що обтяжують адміністративну відповідальність, які закріплені у ст. 35 КУпАП. Надати пропозиції щодо їх вдосконалення.

Наукова новизна дослідження. Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що вперше у вітчизняній науці адміністративно-деліктного права України здійснено дослідження обставин, що обтяжують адміністративну відповідальність. У статті сформульовано низку нових теоретичних висновків та практичних узагальнень і пропозицій, зокрема: уперше сформульоване визначення обставин, що обтяжують адміністративну відповідальність та дістало подальшого розвитку детальна характеристика кожної обставин, що обтяжує адміністративну відповідальність.

Виклад основного матеріалу.

Обставини, що обтяжують відповідальність – це передбачені ст. 35 КУпАП вичерпний перелік критеріїв, які повинні враховуватись суб'єктом, який уповноважений накладати адміністративні стягнення, що обтяжує вину делінквента і збільшує розмір та вид стягнення, що передбачено нормою адміністративно-деліктного права.

До обставин, що обтяжують відповідальність, ст. 35 КУпАП відносять: 1) продовження протиправної поведінки, незважаючи на вимогу уповноважених на те осіб припинити її; 2) повторне впродовж року вчинення однорідного правопорушення, за яке особу вже було піддано адміністративному стягненню; учинення правопорушення особою, яка раніше вчинила кримінальне правопорушення; 3) втягнення неповнолітнього в правопорушення; 4) учинення правопорушення групою осіб; 5) учинення правопорушення в умовах стихійного лиха або за інших надзвичайних обставин; 6) учинення правопорушення в стані сп'яніння. При цьому орган (посадова особа), який накладає адміністративне стягнення, залежно від характеру адміністративного правопорушення може не визнати таку обставину обтяжливою [3].

Слід підкреслити, що зазначений перелік обставин викликає дискусію щодо складнощів їх правозастосування як серед теоретиків так і серед практиків. Оскільки під час розгляду справ про адміністративні правопорушення, керуючись критерієм індивідуалізації покарання, правозастосовні

органи зіштовхуються зі труднощами у площині доказування наявності обставин, що обтяжують відповідальність. Тому, критичний аналіз зазначених положень край необхідний і дозволить сформулювати пропозиції щодо їх вдосконалення.

Перша обставина звучить наступним чином - продовження проти-правної поведінки, незважаючи на вимогу уповноважених на те осіб припинити її. Роз'яснення потребують три питання: по-перше, вимога припинити протиправну поведінку до чого вона повинна зводитись, її межі; по-друге, уповноважена особа, хто буде входити до цього кола осіб; по-тре-тє, потреба у доказових матеріалах для підтвердження факту наявності ви-моги припинення протиправної поведінки.

Вимога припинити протиправну поведінку - характеризується впли-вом на свідомість та поведінку делінквента, що здійснюється у різних сфе-рах суспільного життя та виконує виховну і правозахисну функції.

Що стосується поняття уповноваженої особи. То до даної категорії осіб належать особи перераховані у ст.213 КУпАП, тобто органи (посадові особи), уповноважені розглядати справи про адміністративні правопору-шення, а саме:

1) адміністративні комісії при виконавчих комітетах сільських, се-лищних, міських рад;

2) виконавчі комітети (а в населених пунктах, де не створено вико-навчих комітетів, - виконавчими органами, що виконують їх повноважен-ня) сільських, селищних, міських рад та їх посадовими особами, уповнова-женими на те цим Кодексом;

4) районні, районні у містах, міськими чи міськрайонними судами (суддями), а у випадках, передбачених Кодексом про адміністративні пра-вопорушення, місцевими адміністративними та господарськими судами, апеляційними судами, Верховним Судом;

5) органами Національної поліції, органами державних інспекцій та іншими органами (посадовими особами) [3].

Отже, вимога припинити протиправну поведінку є заходом адміні-стративного припинення, які застосовуються не лише для недопущення шкідливих наслідків, але й для їх усунення.

І окремо слід додати пояснення, що стосується наявності доказових матеріалів у уповноваженої особи, для підтвердження факту вимоги при-пинення протиправної поведінки. На нашу думку, у сучасному світі це не викликає складнощів, оскільки смартфони є у кожної особи і зафіксувати відео не викликає проблем.

Однак, підкреслимо, що ст.185 КУпАП окремо встановлює від-повідальність за злісну непокору законному розпорядженню або вимозі поліцейського, члена громадського формування з охорони громадсько-го порядку і державного кордону, військовослужбовця, тому якщо у діях делінквентів є склад ст.185 КУпАП, то слід кваліфікувати за сукупністю статей.

Другою обтяжуючою обставиною є повторне впродовж року вчи-нення однорідного правопорушення, за яке особу вже було піддано адмі-ністративному стягненню; учинення правопорушення особою, яка раніше вчинила кримінальне правопорушення. Звичайно, зрозуміло чому саме

дана обставина визнана обтяжуючою, оскільки свідчить про те, що інститут адміністративних стягнень не є ефективним і індивідуальна превенція не працює. А значить, необхідно робити акцент на посилення суворості адміністративних стягнень і законодавче відродження каральної мети адміністративного стягнення.

Слід зупинитись на деяких тонкощах даної обтяжуючої обставини:

По-перше, обтяжуючої обставини немає, якщо особа, до якої застосовувалися заходи адміністративної відповідальності, здійснив інші правопорушення, тобто посягає на інший родовий або видовий об'єкт, це не вважається повторністю, передбаченою п. 2 ст. 35 КУАП, це є новим правопорушенням (наприклад, делінквента було притягнуто до адміністративної відповідальності за правопорушення встановлених законодавством вимог правил дорожнього руху, а потім затримано за дрібне хуліганство);

По-друге, п. 2 ст. 35 КУАП має місце, коли вона не передбачена як кваліфікуюча ознака відповідного правопорушення.

По-третє, повторним є лише таке протиправне діяння, яке було вчинено не пізніше, ніж протягом року з дня закінчення попереднього проступку;

По-четверте, якщо судимість не знята за кримінальну справу і особа вчиняє адміністративне правопорушення, то має місце п. 2 ст. 35 КУАП.

Шестак Л.В., Веремієнко С.В. вважають, що обтяжуюча обставина учинення правопорушення особою, яка раніше вчинила кримінальне правопорушення може бути застосована лише в тому випадку, коли порушник шляхом вчинення адміністративного правопорушення намагається приховати кримінальний злочин [2, с.320]. Ми не погоджуємось з даною думкою науковців, оскільки даною думкою руйнується розуміння інституту відповідальності, який базується, перш за все, на меті перевиховання особи.

Отже, якщо особа вчинила злочин за який ще не знята судимість, і вчиняє правопорушення, то цей факт потрібно сприймати як обтяжуючу обставину при накладенні адміністративного стягнення.

Третя обставина - втягнення неповнолітнього в правопорушення.

Відповідно до Постанови Пленуму Верховного суду «Про застосування судами законодавства про відповідальність за втягнення неповнолітніх у злочинну чи іншу антигромадську діяльність» [4] під втягненням неповнолітнього у злочинну чи іншу антигромадську діяльність треба розуміти певні дії дорослої особи, вчинені з будь-яких мотивів і пов'язані з безпосереднім впливом на неповнолітнього з метою викликати у нього рішучість взяти участь в одному чи декількох злочинах або займатись іншою антигромадською діяльністю. Втягнення завжди передбачає наявність причинного зв'язку між діями дорослої особи і виникненням у неповнолітнього бажання вчинити протиправні дії.

Втягування може здійснюватися шляхом умовлянь, залякування, підкупу, обману, розпалювання почуття помсти, заздрощів або інших низьких спонукань, розповідей про легкість і доступність певних дій, навчання способами та прийомам їх виконання тощо. Втягнення неповнолітнього у правопорушення обтяжує відповідальність незалежно від того, в якій формі воно здійснювалося [2, с.320].

Захист дітей є пріоритетним напрямом державної політики у зв'язку з тим, що діти легко піддаються антигромадському та іншому негативному

впливу, їх нескладно втягнути в протиправну діяльність. Тому захист дітей від протиправних посягань на їхній моральний та фізичний розвиток має особливу значущість для держави. Втягнення неповнолітніх у правопорушення стало однією з глобальних проблем правоохоронної сфери України та інших держав, адже правопорушення серед неповнолітніх у певному сенсі є фактором росту правопорушень і злочинності серед дорослих. І, щоб не допустити зростання злочинності, слід зосередити увагу на запобіганні їй, передусім, захисті неповнолітніх осіб від негативних явищ, серед яких украй небезпечним є втягнення дорослими особами неповнолітніх у правопорушення. Дослідження у цій сфері свідчать про певну закономірність: чим раніше людина вибирає злочинний шлях, тим довшим і небезпечнішим він є, а особа – менш виправною. У юридичній літературі містяться численні дані вибіркового дослідження, згідно з якими більше ніж кожен третій злочин, вчинений неповнолітнім, – наслідок втягнення його у злочинну діяльність дорослим [5, с. 181–188].

Дослідники підкреслюють у підлітковому віці важливу залишається не стільки можливість самостійно розпоряджатися собою як така, скільки визнання навколишніми дорослими цієї можливості. З іншого боку, підлітки продовжують очікувати від дорослих допомоги й захисту, сліпо довіряють їм, наслідують їх поведінку як зразкову та правильну [5, с. 187]. На нашу думку, законодавець повинен передбачати найсуворіші стягнення, оскільки цю вікову особливість дорослі делінквенти використовують у вчиненні протиправних діянь.

Особливості кваліфікації обставини втягнення неповнолітнього в правопорушення:

1. Може бути окремим складом правопорушення, наприклад, згідно зі ст. 180 КУпАП «Доведення неповнолітнього до стану сп'яніння». Отже, в даному випадку п. 2 ст. 35 КУАП не застосовується.

2. При вчиненні правопорушення групою осіб, один із яких є неповнолітній, незалежно від його ролі в групі дана обтяжуюча обставина застосовується.

Четверта обтяжуюча обставина - учинення правопорушення групою осіб. У даному випадку підвищується суспільна небезпека адміністративного делікту, оскільки для його вчинення залучається декілька осіб. В адміністративно-деліктному праві відсутнє поняття організованої групи, розподілу ролей (замовник, підмовник, виконавець тощо), яке має місце у кримінальному законодавстві, тому об'єднання спільних зусиль двох і більше осіб для вчинення правопорушення, незалежно від здійснення підготовчих дій, планування тощо вже є достатньою підставою для застосування названої обтяжуючої обставини [2, с. 320].

Цій формі співучасті у вчиненні правопорушення притаманні такі ознаки:

– у вчиненні правопорушення беруть участь дві чи більше особи, які відповідають вимогам суб'єкта правопорушення;

– між цими особами ще до початку правопорушення відбулася змова про спільне його вчинення.

Форма змови може бути як вербальною (словесна) або усна чи письмова, а також у формі конклюдентних дій (мовчазної згоди). Для кваліфі-

кації форма змови співучасті не має значення. Змова про вчинення правопорушення може відбуватися задовго до вчинення правопорушення чи прямо перед його вчиненням. Важливо, щоб це охоплювалось умислом. Ступінь стійкості взаємовідносин між співучасників може стосуватися місця, часу, способу вчинення правопорушення тощо. Ця форма співучасті може бути як простою (сіввиконавство), так і складною, тобто з розподілом ролей [6, с. 17].

П'ятою обтяжуючою обставиною - учинення правопорушення в умовах стихійного лиха або за інших надзвичайних обставин. Дана обставина несе суспільну небезпеку, оскільки за таких умов зусилля держави, уповноважених нею органів і осіб, а також інших суб'єктів права спрямовані на подолання наслідків надзвичайних обставин та повернення громадян до нормального життя, то будь-яка протиправна поведінка посилює негативний ефект і, відповідно, має бути покарана більш суворо. Під умовами стихійного лиха мають на увазі землетруси, обвали, пожежі, зсуви ґрунту, повені та інші обставини, які мають місце на певній території України або ж мали місце в інших країнах, проте їх наслідки проявилися в Україні. Щодо надзвичайних обставин, то до них відносяться воєнний або надзвичайний стан по всій території України або в окремих її місцевостях. Що ж до поняття та змісту надзвичайних обставин, то їх єдиний або хоча б приблизний перелік відсутній, що суттєво ускладнює можливість застосування визначеної п. 5 ст. 35 КУАП обтяжуючої обставини. Частково відповідні обтяжуючі обставини названі у Законі України «Про правовий режим воєнного стану» [7] та Законі України «Про правовий режим надзвичайного стану» [8].

Шостою обтяжуючою обставиною - учинення правопорушення в стані сп'яніння. Стан сп'яніння – це стан, який визначається і підтверджується документально (актом медичного огляду, показаннями свідків, показаннями технічних засобів контролю тощо) юридичного значення не мають вид сп'яніння (алкогольне, наркотичне, токсичне сп'яніння) та його ступінь (легкий, середній чи тяжкий). Небезпечність стану сп'яніння полягає у зниженні самоконтролю людини, розвиває моральну нестійкість, корисливі й агресивні мотиви, у неї з'являється нерозбірливість у виборі засобів для досягнення антисоціальних цілей, хоча при важкому ступені сп'яніння мають місце серйозні мозкові порушення, які відсутні при легкому та середньому сп'янінні [9, с. 859-860].

Висновки. Отже, нормативне закріплення обставин, які обтяжують адміністративну відповідальність, потребують доопрацювання з метою покращення їх правозастосування у системі доказування їх наявності, а також з метою досягнення кінцевої мети - справедливості адміністративних санкцій і індивідуалізації відповідальності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Сторчак Н.А. Обставини, які пом'якшують та обтяжують покарання: теоретичний і практичний вимір. Порівняльно-аналітичне право. 2015. № 4. С. 364–366.

2. Шестак Л.В., Веремієнко С.В. Обставини, що обтяжують адміністративну відповідальність. Порівняльно-аналітичне право. 2019. №5. С. 318-321.

3. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон України від 07.12.1984 № 8073-X. База даних «Законодавство України». URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10/>.

4. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.

5. Охріменко І.М., Лигун Н.В. Утягнення неповнолітніх у злочинну діяльність: психологічні детермінанти. Юридична психологія. 2015. № 1. С. 179–188.

6. Особливості розслідування незаконного переправлення осіб через державний кордон України. Науково-методичні рекомендації. К.Л. Бугайчук, В.В. Корнієнко, А.М. Шульга та ін. Харків. ХНУВС. 2016. 103 с.

7. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2015. № 28. Ст. 250.

8. Про правовий режим надзвичайного стану: Закон України від 16.03.2000. № 1550-III. Відомості Верховної Ради України. 2000. № 23. Ст. 176.

9. Стеблинська О. С. Поняття, види та правове значення стану сп'яніння. Фінанси і право. 2010. № 4. С. 859–864.

Панасюк О. В. Деякі питання визначення сутності обставин, що обтяжують адміністративну відповідальність

Стаття присвячена науковому пізнанню вітчизняних досліджень у науці адміністративно-деліктного права з метою визначення сутності обставин, що обтяжують адміністративну відповідальність. У статті розглядаються проблемні питання щодо застосування кожної обставини. Автор наводить власне розуміння обставин, що обтяжують адміністративну відповідальність. У статті обґрунтовується пропозиція щодо посилення суворості адміністративних стягнень і законодавче відродження каральної мети адміністративного стягнення.

Ключові слова: делінквент, обставини, що обтяжують адміністративну відповідальність, правопорушення.

Панасюк О. В. Некоторые вопросы определения сущности обстоятельств, отягчающих административную ответственность

Статья посвящена научному познанию отечественных исследований в науке административно-деликтного права с целью определения сущности обстоятельств, отягчающих административную ответственность. В статье рассматриваются проблемные вопросы применения каждого обстоятельства. Автор приводит собственное понимание обстоятельств, отягчающих административную ответственность. В статье обосновывается предложение по усилению строгости административных взысканий и законодательное возрождения карательной цели административного взыскания.

Ключевые слова: делинквент, обстоятельства отягчающие административную ответственность, правонарушение

Panasiuk O. Some issues of determining the nature of the circumstances that aggravate administrative liability

The article is devoted to the scientific knowledge of national studies in the science of administrative-tort law in order to determine the nature of circumstances that complicate administrative responsibility. The article addresses the problematic issues of applying each circumstance. The author gives his own understanding of the circumstances that complicate administrative responsibility. The article substantiates the proposal to strengthen the severity of administrative penalties and the legislative revival of the punitive purpose of administrative penalties.

Keywords: *delinquent, circumstances, burdensome administrative liability, offenses.*